THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
אידישע ווארט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

די ספעציעלע פארלאמענט סעסיע

די ספעציעלע סעסיע פונ'ם פעדעראלן פארלאמענט, וואס עפנט זיך היינט אין אטאווא, איז פארופן געווארן צו זוכן א לייזונג צו א דרינגנדיקן נאציאנאלן פראבלעם און כדי גוט צו מאכן די הבטחה פון דער ניי-דערוויילטער רעגירונג, וועלכע האט אין דער צייט פונ'ם פארגאנגענעם וואל-קאמפיין פארזיכערט פאר דער פארטיי וואס זי פארטרעט, אז זי קאן זיך ספראווען מיט'ן פראבלעם, ווען דאס לאנד גיט איר די געלעגנהייט.

דאס לאנד האט מיט די וואלן געגעבן דער קאנסערוואטיווער פארטיי די פולע געלעגנהייט דורכצופירן איר פאליטיק אין לעבן. און וועט איצט דערווארטן פון איר זי זאל דערפילן אירע הבטחות.

מיר ווייסן שוין איצט לייִדער אז די ארבעטסלאזיקייט איז א פראבלעם, מיט וועלכן אפילו די בעסטע און קליגסטע רעגירונג קאן זיך אזוי לייכט ניט ספראווען, — די פארשטייער פון דער ניי-דערוויילטער רעגירונג האבן דאס שוין אליין אנערקענט אין ביי פארשיידענע געלעגנהייטן ארויס-געזאגט. די ספעציעלע סעסיע וועט שוין אזוי זיכער אפילו ניט פארמעסטן זיך צו לייזן דאס גאנצע פראבלעם. אלץ וואס מען קאן פון איר דערווארטן איז, אז זי זאל זוכן מיטלען צו פארלייכטערן כאטש עטוואס די לאגע.

וועט דאס איר געלינגען, וועט עס אויך זיין בעסער ווי גארנישט.

די רעגירונג מוז געדיינקען, אז דאס איז דאס ווייניקסטע וואס דאס לאנד דערווארטעט פון איר, און אויב זי וויל גלייך פון אנהויב ניט פארלירן דעם צוטרוי פון לאנד, מוז זי וואגן אנצונעמען גאנץ ווייט-גייענדיקע מיטלען צו פארלייכטערן די איצטיקע שווערע לאגע.

די איצטיקע מערהייט אין פארלאמענט וועט זיכער ניט וועלן הערן פון וועלכע ס'איז פארשלאגן, וואס זוכן צו דערגריבלען זיך צו די גרונט-איבלען וואס פאראורזאכן ארבעטסלאזיקייט. זי וועט ניט האבן ניט די צייט און ניט דעם ווילן צו באטראכטן אזעלכע גרינדלאכע מיטלען, ווי קירצערע ארבעטס שעה'ן און העכערע שכירות.

זי קאן אבער, אמווייניקסטנס, ניט באנוגענען זיך מיט'ן אפשטעלן פון אימיגראציע און מיט העכערונגען פון טאריפן. — זאכן וואס קאנען בלויז אויף א ווייל שאפן די אילוזיע פון פאהקלענער'ן די ארבעטסלאזיקייט. זי קאן כאטש דורכפירן א ברייטערן פלאן פון נאציאנאלע אונטערנעמונגען, וואס זאל געבן באשעפטיקונג צו א גרעסערער צאל ארבעטסלאזע. זי קאן כאטש אסיגנירן באדייטנדיקע סומען צו פארזארגן ארבעטסלאזע מיט ברויט און מיט א דירה. דאס איז ניט קיין לייזונג פונ'ם פראבלעם, אבער כאטש א פארלייכטערונג. וועט זי דאס אויך ניט טאן, דאן איז די ספעציעלע סעסיע ארויסגעווארפן, און עס וועט זיין אן עבירה די פאר מיליאן דאלאר וואס זי דארף קאסטן.

די פארזאמלונג פון דער פעלקער-ליגע

די פארזאמלונג פון דער פעלקער-ליגע, וואס עפנט זיך היינט אין זשע-נעווא, ווערט באטראכט פאר איינער פון די וויכטיקסטע סעסיעס פון דער ליגע, זינט די קערפערשאפט איז געשאפן געווארן.

אויף דער זיצונג וועט דייטשלאנד ווידער ארויסטרעטן מיט אירע קריוודעס. זי טוט עס ביי יעדער סעסיע פון דער פעלקער ליגע, און האט שוין פיל גע'פועל'ט צו פארמילדער'ן די שווערע פאר איר באדינגונגען פונ'ם ווערסאלער אפמאך. איר איז צום סוף געלונגען אפילו צו פועל'ן די צוריקצי-אונג פון די אליאירטע אקופאציאנס ארמייען פונ'ם ריין-געביט, איצט אבער פארלאנגט זי א סך וויכטיקערע ענדערונגען אין דעם שלום-טראקטאט, און עס, ווערט דערווארטעט, אפילו פארלאנגען די אפשאפונג פונ'ם פוילישן קארידאר וואס שניידט זיך דורך ווי א מעסער אין דייטשלאנדס הארצן.

עס איז ניט אויסגעשלאסן, אז אייניקע לענדער זאלן באציען זיך סימ-פאטיש צו דייטשלאנדס פאדערונגען. עס איז אבער אבסאלוט זיכער, אז פראנקרייך וועט וויטער ביטער באקעמפן יעדן פארזוך צו פארמילדערן די באדינגונגען פונ'ם שלום טראקטאט בנוגע דייטשלאנד.

אבער דא וועט קומען אויך א וויכטיקער פלאן פון דעם פראנצויזישן פארשטייער, אויסערן מיניסטער בריאן, — זיין פלאן פון "פאראייניקטע שטאטן פון איירֶאפּע." וואס דאס איז ווייס נאך קיינער ניט גענוי, אבער אמ-ווייניקסטנס איז זיכער, אז דער פלאן קאן ערנסט באטראכט ווערן נאר אין אן אטמאספערע פון רואיקייט און גוטן ווילן. וועט עס קומען צו א שארפן צוזאמענשטויס צווישן פראנקרייך און דייטשלאנד ביי דער סעסיע דאן וועט בריאנס פלאן אפילו ניט האבן די געלעגנהייט צו באטראכט ווערן ערנסט. מען קאן דערפאר דערווארטן, אז מ. בריאן זאל אויסאיבן זיין גאנצן איינ-פלוס און אויסנוצן אלע זיינע דיפלאמאטישע פעאיקייטן ניט צו דערלאזן צו קיין ערנסטע רייבונגען.

און אז מיר ריידן שוין וועגן דער וויכטיקער סעסיע, ווילן מיר דא בא-טאנען איר גרויסע וויכטיקייט אויך פון דעם אידישן שטאנדפונקט. אויף דער סעסיע דארף באטראכט ווערן דער באריכט פון דער מאנדאטן קאמי-סיע, וואס טאדלט ענגלאנד פאר איר שלעכטער פאליטיק אין ארץ-ישראל, און ענגלאנדס ענטפער. אין פארבינדונג מיט דעם ווערט דערווארטעט א וויכטיקע דערקלערונג פון אויסערן מיניסטער הענדערסאן בנוגע ענגלאנדס ווייטערדיקע פלענער אין ארץ-ישראל.

די דאזיקע סעסיע פון דער פעלקער ליגע קאן אזוי ווערן א היסטארי-שע סיי פון דעם אלגעמיינעם שטאנדפונקט און סיי פון אונזער ספעציעלן אידישן שטאנדפונקט.

די סאוועטישע עקספארטן

מיט איר פינף-יאריקן עקאנאמישן פלאן האט די סאוועט-רעגירונג אוועקגעשטעלט זיך פאר א ציל אריבערצויאגן אלע אנדערע אינדוסטריעלע לענדער, אפילו אמעריקע.

די וועלט איז נאטירלאך פאראינטערעסירט צו וויסן די ביז-איצטיקע רעזולטאטן פונ'ם גראנדיעזן עקספעריעמנט, — אבער דאס איז זייער שווער אויסצוגעפינען. די ידיעות וואס קומען אן פון דארטן זיינען, ווי אלעמאל, שארף ווידערשפרעכנדיקע: פון איין זייט באגייסטערטע באריכטן פון קא-לאסאלן פראגרעס, און, פון דער צווייטער זייט, בילדער פון פולשטענדיקן חורבן.

פון אזעלכע ידיעות קאן יעדער איינער, נאטירלאך, לערנען וואס ער אליין וויל. די בריטישע פרעסע פרובירט איצט טרעפן די לאגע דורך אויסער-לאכע סימפטאמען, אבער אויך די זיינען זייער ווייניק ראיעל.

איין זאך קאנען מיר בלויז זאגן מיט זיכערקייט, אז די עקספארטן וואס די סאוועט רעגירונג מאכט איצט, זיינען ניט קיין סימן פונ'ם דערפאלג פון איר פלאן. פון ברייט און פון פערזענלאכע גרוסן וואס קומען אן פון דאר-טען איז קלאר, אז ברויט וואס ווערט פון דארטן ארויסגעפירט ווערט ארויס-געריסן פונ'ם מויל פון א הונגעריקער באפעלקערונג, און אז פאר א סאוועטי-שען פוד ברויט, וואס ווערט פארקויפט אויף דעם בריטישן מארק פאר וועל-כע 50—60 סענט, מוז דער סאוועטישער בירגער צאלן עלף רובל, אויפ'ן אפענעם מארק, און ס'איז אים זייער שווער צו קריגן אפילו פאר דעם פרייז.

די עקספארטן ווערן אזוי געמאכט בלויז צוליב פאליטישע טעמים, אדער בלויז דערפאר, ווייל די סאוועט רעגירונג מוז האבן נויטיק-אום לעבן דאס אויסלענדישע געלט צו קויפן מאשינען.

וואס טוט זיך אין עדמאנטאן?

פון בן יהודה

דער עולם הויבט אן צוריקקערן זיך פון זייערע וואקיישאנס, און מען הויבט אן צו ווערן "ביזי" אין אלע הינזיכטן, מאכן פארטיס, פארשיידענע פארוויילונ-גען. עס ווערט אויך פריילאכער אין די ארגאניזאציעס.

די תלמוד תורה האט צוריק געעפנט קלאסן, נאך א דריי וואכעדיקער וואקא-ציע· פאר די קינדער, וועלכע פילן זיך פריש און מונטער, און האבן זיך גענו-מען צום לערנען מיט פרישע כחות, דאס זעלבע די לערער, האבן זיך אויך אביסל אויסגערוט, פון דער טאג טעגלאכער אר-בעט.

די תלמוד תורה בילדינג פארוואלטונג האט דורך דער צייט פון וואקאציע איי-בערגעפארבט און געפיקסט די קלאס צי-מערן, די קלוב צימערן און דעם האל. אלעס קוקט איצט אויס פריש און ניי.

א מיטינג פון ועד החנוך, איז אפגע-האלטן געווארן, און פארשיידענע פלענער פון גוטער ארבעט, זיינען אויסגעארבעט געווארן.

אויך איז באשלאסן געווארן, אז א מי-טינג פון די עלטערן פון די קינדער וואס לערנען אין תלמוד תורה, זאל פארופן ווערן, דורך דעם ועד החינוך, צו האבן א אפענעם שמועס און צו פאראינטערע-סירן זיי אין דער תלמוד תורה ארבעט.

די תלמוד תורה גרייט זיך דורכצופירן צוויי גראדואירונגען דאס יאר פון 1) דריטן גראדואירונג קלאס און 2) די צווייטע גראדואירונג פון ערשטן הויך-שול קלאס.

עס וועט אויך דורכגעפירט ווערן א חנוכה קאנצערט.

* * *

די מוטער אקזילערי פון דער תלמוד-תורה· האט זיך עפעס פארשפעטיקט מיט איר ארבעט. זי וואלט שוין ביז איצט גע-קאנט האבן א פאר אונטערנעמונגען, וואלטן אריינגעבראכט אביסל געלט וואס מען דארף גראדע נויטיק האבן.

עס איז ווירקלאך צו באוואונדערן, וואס זיי האבן פארשפעטיקט מיט זייער ארבעט, ווען זיי פלעגן זיך אלע מאל זיין אזוי פינקטלאך און אין צייט. אנצוגיין מיט זייער נוצלאכער ארבעט.

מיר וועלן האפן, אז זיי וועלן דערזעען זייער פארשפעטיקונג.

* * *

דער שלום עליכם דראמאטישער און לי-טעראטור קלוב· וויסט אויס וויל זיך פארמעסטן אויף עפעס וויכטיקעס צו טאן דעם סעזאן.

ווי מען גיט מיר איבער, האבן זיי דורכגעפירט אין זייערע קלוב רומס, זיי-ער אן אינטערעסאנטן "קיבעצער אוונט", אדער ווי זיי האבן עס גערופן א "לעבע-דיקע צייטונג", וואו זיי האבן זיך דער-לויבט איינער דעם צווייטן אריינצוזאגן· וועגן זיין ניט אריגינאליטעט און לינקע איינגשאפטן וואס יעדער איינער באזיצט.

דער רעדאקטאר פון דער "לעבעדיקער צייטונג" איז געוועזן מר. נ. זיווין. די קא-רעספאנדענטן: ת. הילער, א. וויינאג-ראדסקי, ס. זיווין, ב. לאסאפסקי, דר. ל. רודין און פיאלקאף.

א היבשער זייטיקער עולם איז אנווע-זענד געווען. אלע האבן זיך אמוזירט מיט דעם קיבעצן זיך· און זיי האבן שפעטער פארבראכט אויסגעצייכנט. פיל לידער זיינען געזונגען געווארן, איבערהויפט חסידישע, און מר. ס. לעווין, אן אמת'ער חסיד, האט מיט חסידישן ברען און הת-להבות אנגעפירט מיט'ן רעדל. מען דארף אליין האבן געזען דאס חסידישע לעבן און דאס דורכמאכן· ווען מען זאל וועלן דורכפירן די ראל אזוי טריי און ערלאך, ווי מר. ס. לעווין האט עס געטאן.

א גרויסער עולם האט אנגעפילט דעם זאל צום חסידישן באל. דריי פרעצענט פון דער איינגאמע גייט פאר'ן נאציאנא-לען פאנד, און דאס איבעריקע פאר זייער שול.

* * *

דער שול קאמיטעט איז געווען ביזי מיט רעמאדלען און דעקארירן די שול, און איצט מיט פארקויפן די שטעט. די שול איז גאנץ שיין איבערגעפארבט גע-ווארן, און עס קוקט אויס ווי א "מקדש מעט".

* * *

עדמאנטאן האט אויך דאס יאר גע-האט צו גאסט די אידישע אקטיארן מר. און מרס. לאוראוו.

זיי האבן געגעבן א קאנצערט פאר'ן עד-מאנטאנער עולם ביי שיין געדעקטע טישן דורך דער סערוו. קאמיטע: מרס. ד. הי-לער, מרס. זיווין און מרס. ק. גארינשטיין

מרס. קינג האט געמאכט א "סילווער קאלעקשאן" פון $9.80 פאר'ן "איקאר."

* * *

מיט א פאר וואכן שפעטער האט דער זעלבער שלום עליכם דראמאטישער און ליטעראַרישער קלוב דורכגעפירט א חסי-דים באל אין ת"ת זאל.

עס זיינען געגעבן געווארן סאלאס פון מרס. ב. בערנשטיין און א דועט פון די שוועסטער בראנשטיין.

דעם רבי'ן האבן ארייגעפירט זיינע גבאים און די חסידים, אנגעטאן אין לאנ-גע זיידענע קאפאטעס· מיט שטריימלאך, שיך און זאקן. עכט חסידיש!

1) דער רבי האט געזאגט שלום-עלי-כם מ"ט טא חסידישן נוסח.

2) דער רבי האט געמאכט הבדלה אונטערגעהאלפן פון זיינע חסידים.

דער רבי איז געווען מר. מעקס בערנ-שטיין, — ער האט זייער גוט געשפילט.

די גבאים: מר. זארעצקי פון וויניפעג, און ב. לאסאווסקי· האבן גוט דורכגעפירט זייערע גבאים'שע ראלן.

דער האל איז געווען געפאקט, און דער עולם האט זיך פיין אמוזירט, מיט זייער זינגען און פארשטעלן.

מרס. ה. בלומפעלד האט זיי אקאמפא-נירט ביי דער פיאנא.

* * *

נאכדעם ווי דער עולם האט זיך א גאנ-צען זומער געשראקן פאר דער גערעטע-ניש, צייגט עס איצט, אז די שרעק איז גע-ווען אן אומזיסטע. שוין במעט דער גאנ-צער קראפ איז אפגעשניטן אין אלבערטא און עס פארשפרעכט צו זיין א גוטע גערעטעניש.

די גערטענער זיינען אויך געראטן

קולטור טרעגער פון דער אידישער ליטורגיע

(רעצענזיע)

פון נתן סטאלניץ

וועמען איז נאך אזוי נאענט און ליב דער ענין פון מוזיק און נגינה ווי אונז אידן? אויב מיר גרויסן זיך אזוי פאר דער אלגעמיינער קולטורוועלט, וועלט אלס אן עם הספר, וואס האט דער גאנצער מענשהייט באשאנקען מיט דעם אייביק אומפארגלייכלאכן בוך, פון וואנען די גאנצע קולטורעלע מענשהייט האט פאר זיך באקומען אן אייביקן אומאויסשעפּלאכן קוואל פאר מאראלישער לערע און וויסן, האבן מיר, דענק איך, אויך גאר ניט קיין קליינעם חלק אין דעם אין דעם אלגעמיינעם מוזיקאלישן וועזן אין איר אנט-שטייאונג. האבן מיר דאך טאקע כמעט אין אלע דורות פון זיך ארויסגעשטעלט א רייכע פלעיאדע מוזיקאלישע גאונים הן אויפ'ן אינסטרומענטאלן, הן אויפ'ן וואָ-קאלן און קאמפאזיטארישן געביט. וואס זיינען געוועזן און זיינען נאך איצט ניט נאר א שטאלץ פאר אונז, נאר אויך אומ-שעצבארע געווינסן פאר דער אלגעמיינער מוזיקאלישער וועלט. שוין ניט ריידנדיק פון די אוראלטע ביבלישע צייטן, ווען א גרויסער טייל פון אונזערע געשאפענע ווערק צו יענער צייט, וועלכע איז אזוי שטארק אויפגעכאפט געווארן אויך פון דער אלגעמיינער וועלט, זיינען דורכאויס דורכגעדרונגען מיט א זעלטענעם טיפן מוזיקאלישן חוש. ווי עס איז דער פאל מיט די וואונדערבארע ווערק פון תהלים, אדער אנדערע טיילן פון תנ"ך, וועלכע זיינען דורכאויס דורכגעזאפט מיט אן אומגעהויער וואונדערפולן טיף - פאר-שטענדיקן נגינה גייסט. אויך אין אונ-זער תקופה האבן מיר אויך א גאנץ בא-דייטענדן און אנגעזעענעם מאס באריי-כערט די וועלט מיט א גרויסער צאל וועלט בארימטע און אומפארגלייכבארע געניאליטעטן אויף פארשיידענע צווייגן פון דער מוזיק.

ועל כולם, אבער מער פון אלעמען, וואס האט געגעבן די גרעסטע השפעה און די ברייטסטע באדייטונג פאר דער ספעצי-פיש אידישער מוזיק, מיין איך, איז בלא שום ספק דער אויסגעטיילטער חשוב'ער אידיש-מוזיקאלישער צווייג — חזנות, וואס האט פאר דורות לאנגע געשפילט אזא דאמינירנדע ראל ביים אלוועלטלאכן אידנטום. דער חזן איז פאקטיש געוועזן און איז טיילווייז אויך איצט דער רעלי-גיעז - נאציאנאלער געזעלשאפטלאכער פאקטאר, וואס האט געטראגן און טראגט אויך איצט א נאציאנאל-קולטורעלן פאקל וואס באלויכטן אלע פינסטערע אידישע וועלט ווינקעלאך און דערוועקט אויך פיל דערשלאגענע אידישע געמיטער אין דעם משך פון דעם לאנג-יאריקן גלות-גאנג. "דער חזן איז אויך דער יעניקער — ווי עס דריקט זיך אויס זייער פאסנד דער מחבר אליין אין זיין הקדמה צום בוך — וועלכער האט אין די פינסטערע יארן פון דעם לאנגן גלות, הייליק אפגע-היט דעם פונק וואס די לוויים און נביאים פלעגן אינ'ם פאלק אנציגדן (דעם פונק פון ליבע צו דער פאעזיע פון דער מוזי-קאלישער קונסט), און האט געזוכט מיט זיין געזאנג דעם דאזיקן פונק וואס, מער צו דערוואַרימען, אז ער זאל לייכטן וואס מער און אנפילן דאס צעוויינטע אידי-שע הארץ מיט האפענונג. און א דאנק די חזנים האט זיך דער דאזיקער פונק נאך דער עמאנציפאציע אנטוויקלט אין א גרויסער שיינענדער ליכטיקייט און פון דעם ניצוץ איז געווארן א מאור גדול". "דאס אידישע פאלק האט דערפאר פאראויסגעוויזן זיין דאנקבארקייט און

היסטאריש-ביאגראפישער איבערבליק איבער חזנות, חזנים און דיריזשארן, פון אליהו זאלודקאווסקי.

אנערקענונג צו די חזנים. אלס ביישפיל קאן דינען דאס איינארדנען פון די תפי-לות, אז עס זאל באקוועמער זיין פאר דעם חזן צו דאוונען. מיר ווייסן, אז די שטימע איז זייער א צארטע און איידעלע זאך און יעדער זינגער מוז נאך א געווי-סער שטימלאכער אנשטרענגונג זיך אפי-סעל אפרוען, כדי די שטימע בענדער פון דעם געזאנגס ארגאן זאלן באקומען זייער פרישקייט צום ווייטערדיקן געזאנגס-פארטראג, און ווען מיר באטראכטן דעם אלטן (היימישן) מחזור, זעען מיר, אז נאך יעדער תפילה וואס דער חזן אדער בעל תפילה האט צו זאגן, קומט א לאנגע תפילה פאר'ן עולם מתפללים, און דאס איז געמאכט געווארן, אז דער חזן זאל האבן א געלעגנהייט זיך צו אפרוען.

און ניט בלויז די תפילות, נאר אויך אין געוויסע מנהגי בית הכנסת איז גע-ווארנט געווארן פאר'ן חזנ'ס שטימע. אזוי געפינען מיר אין שולחן ערוך "החזנים לא יעורו, כי ע"ז מאבדין קוליהן". "יוע-גען מנהג אויפצובלייבן די נאכט פון יום כפור אין שול, פסקנט דער שולחן ערוך, אז חזנים דארפן דאס ניט טאן, ווייל עס קאן נאך שאדן צו זייערע שטימעס.

"דאס אידישע פאלק האט געפילט, וואס די חזנים האבן אלע צייטן פאר אים געטאן. עס האט זיך דערפאר באצויגן צו חזנים מיט גרויס דרך ארץ און פיל דאנקבארקייט."

און דאריבער פארדינט זיכער יעדנס ניי ווערק אויף דעם געביט אדער וועלכע עס איז נייע אפהאנדלונג איבער, דעם דערמאנטן צווייג די ווארימסטע אויפ-ריכטיקסטע באגריסונג און טיפסטע גע-זעלשאפטלאכע אויפמערקזאמקייט.

איז טאקע גאר קיין וואונדער ניט, וואס די ידיעה אין דער פרעסע וועגן דער דערשיינונג פונ'ם נייעם ווערק פון דעם באקאנטן חזן קאמפאזיטאר אליהו זאלוד-קאווסקי "די קולטור טרעגער פון דער אי-דישער ליטורגיע" האט, ארויסגערופן א גענוגנדע פרייד גוט. נאר אינ'ם ברייטן קרייז פון חזנים און דיריגענטן נאר איז פאקטיש אומגעדולדיק דערווארטעט גע-ווארן אויך פון פיל ליבהאבער פון מוזיק און אין אלגעמיין פון יעדן איינעם וואס האט א וועלכן עס איז אינטערעס און ערנסטע באציאונג צו אידישער נגינה.

די דערמאנטע ווערק ווי דער אויטאר האט אונז נאך פריער אין זיין אננאנסי-רונג פאראויסגעזאגט, שטעלט מיט זיך פאר א מיניאטור ענציקלאפעדיע פון חזנים און דיריגענטן און איז אויך גלייכצייטיק א שטיק געשיכטע פון דער ליטורגישער מוזיק אין אלע צייטן ביז היינטיקן טאג.

די הבטחות פונ'ם מחבר זיינען פאק-טיש געווען ניט איבערטריבן, ניט קוקנ-דיק אויף דעם וואס עס זיינען אין דעם זעלבן בוך לויידער אויסגעלאזן געווארן גאר א גרויסע צאל ביאגראפיעס פון בא-דייטענדע חזנ'ישע פערזענלאכקייטן און דיריגענטן פון דער קעגנווארטיקער צייט. דאס גלויב איך איז אפשר ניט אינגאנצן די שולד פון דעם מחבר, נאר די פאר-נאכלעסיקייט אדער אפשר גאר די אלטע חולאת פון קנאת סופרים אויך צווישן אונזערע אידישע מוזיקאלישע שרייבער, וואס ניט אלע אפשר האבן זיי פארגינען אליהו זאלודקאווסקי'ן דעם פאטענט אויף אזא וויכטיקן אויפטו. ווי עס זאל ניט זיין קומט אבער אמת הארציג צו באגריסן און אויך געהעריק דערמוטיקן די עודה פונ'ם חשוב'ן מחבר, און עס איז אויך דא א גרונד צו האפן, אז אזא ווערק זאל א דאנק איר ארויסגערופענעם גרוי-סן אינטערעס אויך דערגרייכן איר ברייטסטע פארשפרייטונג און פארדינטע אנערקענונג.

(אין העברייאיש איז שוין יא געהאט געמאכט געווארן א התחלה אויפ'ן זעלבן געביט פון פנחס מינקאווסקי ז"ל, די ענציקלאפעדיע "אוצר ישראל" אבער אין אידיש ווערט דאס אבסאלוט זיין דאס ער-שטע ווערק).

אליהו זאלודקאווסקי איז שוין ניט קיין פנים חדשות אין דער אידיש-מוזי-קאלישער ליטעראטור. אויסער זיינע שוין פון פריער געשאפענע קאמפליצירטע סי-נאגאגאלע קאמפאזיציעס און א רייע פאלקס לידער מיט פיאנא באגלייטונג, האט זאלודקאווסקי מיט א קורצער צייט צוריק באריכערט אונזער מוזיקאלישע ליטעראטור מיט א העברייאישע אפערע "בת יפתח", וועלכע איז מיט דער-פאלג שוין געשפילט געווארן אין איינעם פון די גרעסטע קאנצערט זאלן אין דעט-ראיט, מישיגען. אן ערך מיט 4 יאר צו-ריק, ווען זאלודקאווסקי איז געוועזן חזן אין ענגלאנד האט ער אונז אויך בייגע-שטייערט א שיינע ליטעראריש מתנה, זיין ווערק "די מוזיק אין 19טן יארהונ-דערט" (אין אידיש) איבער וועלכער איך האב שוין בשעתו געשריבן א רעצענזיע אין אנדערע צייטונגען. און איצט סור-פריזט אונז ה' זאלודקאווסקי ווידער מיט א ניי צוגעגרייטער שיינער מתנה, "קולטור טרעגער פון דער אידישער לי-טורגיע" וואס וועט געוויס ווידער זיין א גרויס געווינס פאר דער אידיש מוזיקא-לישער ליטעראטור.

עס איז כדאי צו באמערקן, אז א גע-וויסער טייל פונ'ם נייעם ווערק פון אליהו זאלודקאווסקי, וואס איז איצט דערשינען אין א בוך פארם זיינען שוין פארעפנט-לאכט געווארן אין א טייל פון דער אי-דישער פרעסע אין ענגלאנד און אמעריקע ("אידישער עקספרעס" לאנדאן, און אין "מארגן זשורנאל" ניו-יארק) אין א סעריע ארטיקלען אונטער דעם נאמען "חזנים און חזנות". דאס זיינען ניט נאר ווי דער מח-בר האט זיך אויסגעדריקט "א היסטא-ריש-ביאגראפישער איבערבליק איבער די בארימטע חזנים פון אנהויב 18טן יארהונדערט ביז סוף פון איצטיקער צייט — דאס זיינען פאקטיש טיילווייז אויך א גוטער קוואל פון אויספארשנדן און בא-לערנדן מאטעריאל, וואס ברענגען נוצן פאר יעדן איינעם וואס האט נאר א אינ-טערעס פאר אידיש געזאנג.

ערטערווייז איז זאלודקאווסקי ארויס פון די ראמען פון זיין פארגענומענער פראגראם און זיך אבסאלוט ניט באנוגנט בלויז מיט טרוקענע ביאגראפישע איבער-בליקן אליין, נאר אויך א גאנץ קינסט-לערישן אופן געגעבן אי אן ערנסטע אפ-האנדלונג אי א שיינע און אנגענעמע מו-זיקאלישע קריטיק איבער אונזערע פאר-שטארבענע חזנים-קינסטלער פון וועלכע יעדער איינער פון זיי איז "אן-פאר זיך געוועזן א עולם ומלא, און געהאט פאר זיך ווערבירט טרייע און הייסע אנ-הענגער אין די פילע טויזנטער ווי ר' ניסן בעלזער (ספיוואק), ר' ירוחם הקטן (בלינדמאן), ר' יאסעלע טאלנער, ר' יא-שע סלאנימער (אלטשולער), ישראל'קע פארזיער (מיכאלאווסקי), ר' חיים לאמ-זער (וואסערצוג), יאנקל סאראקער (ספיוואק), ראזומני, דער ווילנער בעל הבית'ל (יואל דוד לעווענשטיין-סטרא-שונסקי) און פיל, פיל אנדערע.

איך שטרייך שוין דא ניט אונטער אויך די רייכע פלעיאדע פארשטארבענע בארימטע קלאסישע חזנים איבער וועל-כע ה' זאלודקאווסקי האט אויך געגעבן אן אינטערעסאנטן ביאגראפישן מאטערי-אל. אין דער זעלבער סעריע ארטיקלען, ווי: זולצער, ווייזנטרויב, בלומענטאל, ראזאווסקי, גורעוויטש, בירנבוים און א סך אנדערע, ווייל וועגן דעם לעבן און שאפן פון די לעצטע האט נאך די אידי-שע עפנטלאכקייט יא געהאט לכל הפחות א ביסל געוואלטע פארצייכנטע ידיעות. דערפאר אבער איז פון די ערשטע דער-מאנטע אזוי גערופענע אלט-מאדישע חז-נים כמעט ווי גארנישט ניט געבליבן פאר-צייכנט, בלויז דאס וואס יחידים האבן זיך ארומגעטראגן וועגן זיי מיט זכרונות, וועלכע וואלטן מיט דער צייט איינגאנצן אפגעווישט געווארן אין אלטע אפגעלעב-טע אומקלארע לעגענדעס בלויז און שוין דערפאר אליין פארדינט די גוטע און וויכ-טיקע ארבעט פון אליהו זאלודקאווסקי ניט נאר בלויז דאנקבארקייט און אנער-קענונג, נאר אויך איר געוויסן היסטארי-שען ווערט.

ערטערווייז פארמעסט זיך זאלודקאוו-סקי פיל מער פון א חזנ'ישער ביבליאג-ראף און מוזיק-קריטיקער און מיט א גאנץ דרייסטן שריט דערלויבט ער זיך צו רעאגירן דורך זיין פען, מיט ווארט אין די זעלבע ביאגראפיעס פון די לאנג שוין פארשטארבענע חזנים אויך אויף דער לע-בעדיקער קעגנווארטיקער צייט (און אגב אויך מיט אן אמת פיינעם פובליציסטישן חוש). אזוי ארום האט אליהו זאלודקאוו-סקי אין זיינעם אן ארטיקל וועגן לייבע-לע אלוקסטער ז"ל (שלאסבערג), וועלכער איז אויך באקאנט אונטער'ן נאמען שאגת אר"י שלאסבערג, פארשטאנען אויף א געהעריקן שטייגער איינצופאסן און פאר-טיידיקן אויך אן אנגעוויטיקטע פראגע מצד די חזנים כנגד די רבנים. איבער וועלכער עס איז גענוג שוין געשריבן גע-ווארן אין דער פרעסע, און ווי א למדן חריף איז ער ארויסגעטראטן מיט גוט באגרינדעטע שטעלן פון תלמוד און אין אן איידעלער קריטיקירנדער פארם צו נישט געמאכט די באשולדיקונג מצד גע-וויסע רבנים קעגן די חזנים און אזוי ארום פארהיט דעם כבוד און ווירדע פון די חזנים פאר דער ברייטער אידישער וועלט.

ערשט צום ארויסגעבן זיין ווערק אין א בוך פארם האט ה' זאלודקאווסקי ריכ-טיק פארשטאנען עס אויסצוטיילן דעם דאזיקן געראנק זייגעם אין א גאנץ בא-זונדערן ארטיקל אונטער דעם נאמען "צי מעג א חזן זיין א מסדר קדושין", וואו דער מחבר ווייזט אן, מיט וויכטיקע לע-בעדיקע פאקטן, אז אין די מערסטע און גרעסטע אידישע קהלות פון גאר דער וועלט זיינען גרעסטנס טייל נאר די חז-נים מסדר קדושין ווי אין גאנץ רוסלאנד, דייטשלאנד, עסטרייך, סקאנדינאוויע, ענגלאנד און נאך פיל אנדערע לענדער. אויך אין גאנץ פוילן און ליטע שרייבט דער חזן די כתובה און מוז אומבאדינגט אנטייל נעמען אינ'ם סידור קדושין. און

(פארזעצונג אויף זייט 3)

פאלקס מעשיות ...

פון נחום כיניטש

א צדיק א מיניסטער

אין פראנקרייך האט געוואוינט א גרויסער צדיק, א מקובל, ביים נאמען ר' יחיאל.

ער פלעגט פארברענגען זיין גאנצע צייט אין דאוונען און לערנען אין בית המדרש וואו ס'פלעגט ברענען א נר-תמיד אן בוים-אויל.

ווען דער קעניג איז געוואר געווארן פון ר' יחיאל'ן האט ער באשלאסן צו גיין זעען דעם וואונדער.

אין פראנקרייך איז געוועזן א מנהג, אז שיכור'ע גויאים פלעגן שפעט אין דער נאכט אנקלאפן אין אידישע פענ-סטער, כדי אויפוועקן זיי פון שלאף, מיט דעם תירוץ אז זיי ווילן עפעס קויפן.

ר' יחיאל, ניט וועלנדיק אז מען זאל אים שטערן פון לימוד התורה, האט ער אין דיל געלאזט שטעקן א הוק.

ווען א שיכור'ער פלעגט אנקלאפן אין די לאדן, דאן האט ר' יחיאל געקלאפט מיט א האמער איבער'ן הוק, און דער שי-כור איז ווייט, ווייט פארשלייערט גע-ווארן פון פענסטער.

דער קעניג, אין באגלייטונג פון איי-ניקע מיניסטארן זיינען איינמאל ביינאכט צוגעקומען און האבן אנגעקלאפט אין פענסטער.

ר' יחיאל, דיינקענדיק אז דאס זיינען שכורים, האט ער אנגעפאנגען קלאפן מיט'ן האמער איבער'ן הוק, אבער דער האמער איז צוריק אפגעשפרונגען. ר' יחיאל איז געשטאנען פארוואונדערט — ער האט פארשטאנען אז דאס זיינען גע-הויבענע געסט, און ווי דערשראקן איז ער געווארן, דערזעענדיק דעם קעניג מיט נאך פיל גרויסע מענשן שטיין ביי זיין פענסטער. ר' יחיאל האט זיי איינגעלאדן אין שטוב. ער האט זיי דערלאנגט עט-וואס צו איבערבייסן און טרינקען.

דורכשמועסנדיק זיך מיט ר' יחיאל'ן, האבן זיי דערזען אז ער איז ניט אבי-ווער, נאר טאקע א הייליקער מענש. און ווען דער קעניג האט אים געבעטן אז ער זאל אים ווייזן דעם נר-תמיד — און ווי פארוואונדערט זיינען זיי אלע געווארן, ווען ר' יחיאל האט זיי דערקלערט אז אין דעם איז גאר קיין כשוף ניטא, נאר ס'איז איינפאך ליכט· וואס איז צוזאמענ-געשטעלט פון אזעלכע שטאפן, וועלכע זיינען דערווייל נאך קיינעם ניט בא-וואוסט.

זעענדיק אז ר' יחיאל איז א קלוגער און געלערנטער מענש, האט אים דער קע-ניג איינגעלאדן צו זיך אלס בעל יועץ.

אלע מיניסטארן זיינען אים געווארן פארביסענע שונאים: אט געקומען א אידל און דער קעניג טוט זיך ניט א קער פון דאנען אהער ביז ער פרעגט ניט אן דעם אידל.

האבן זיי אויף אים אויסגעקלערט א בלבול אז ער לאכט אפ פון דעם קעניג, און אלס באווייז האבן זיי אנגעגעבן: אויב דער קעניג דערלאנגט אים א בע-כער וויין, וועט ער אויף קיין פאל דאס ניט טרינקען.

דעם קעניג האט דאס זייער פארדראסן און ער האט באשלאסן אויסצופרואוון ר' יחיאל'ן.

פינסטער איז געווארן ר' יחיאל'ן. ווי זאל ער טרינקען יין נסך? עס איז פאר אים קלאר געווארן, אז זיינע שונאים האבן אים אונטערגעשטעלט א פיסל, אבער ער האט זיך געשטארקט, ער האט באדאנקט דעם קעניג פאר דעם גרויסן כבוד וואס ער אליין מיט זיינע אייגענע הענט האט אים דערלאנגט דאס וויין.

— גרויסער קעניג! — האט ר' יחי-אל געזאגט — זאל דאס וויין שטיין דערווייל אויפ'ן טיש — ווארים איך טרינק נישט אין מיטן עסן.

נאכ'ן עסן דערלאנגט מען דעם קע-ניג וואסער אויף ארומצוואשן זיך די הענט און אויסשווינקען דאס מויל.

ווי דער קעניג האט אוועקגעשטעלט דאס איבערגעבליבענע וואסער, האט עס ר' יחיאל אויסגעטרונקען און ער האט זיך געווענדעט צום קעניג:

— מיינע שונאים ווייסן אז אונזער תורה פארבאט צו טרינקען וויין וואס איז געמאכט ניט דורך א אידן.

— אויסגענוצט האבן זיי דאס כדי צו באווייזן דיר, גרויסער קעניג, אז איך מי-אוס זיך פון דיינע הענט. באווייז איך דיר אז דאס וואסער וואס דו האסט גע-וואשן דיינע הענט און געשווינקט דיין מויל, איז ביי מיר בעסער און טייערער פון די בעסטע מאכלים און געטראנקען.

דעם קעניג איז דאס זייער געפעלן גע-ווארן, און ער האט נאך מער ליב באקו-מען ר' יחיאל'ן און ער האט אים דער-הויבן אלס קעניגלאכער מיניסטער.

פיל מיניסטארן זיינען אנטזאגט גע-ווארן פון זייערע שטעלעס און ר' יחי-אל'ס נאמען האט געקלונגען איבער גאנץ פראנקרייך.

א למד-ווניק

פאר זיין "פטירה" האט דער פראגע-רב אנגעזאגט אז מ'זאל ניט אויפנעמען א "ממלא מקומו" סיידן דער ערשטער "נפטר" וועט אנווייזן וועמען.

א חודש איז פאריבער נאכ'ן רב'ס פטירה, מעלד'עט מען די גבאים פון שטאט אז א נארישער ארימער שניידער ביים נאמען שלום איז קראנק.

גייען די גבאים צו אים אהיים. אין שטוב הערשט ביטערע נויט, דער דלות קוקט ארויס פון יעדן ווינקעלע.

א שטוב מיט הונגעריקע קינדערלאך, בארוועסע און נאקעטע. האבן זיי גע-פרובט ריידן מיט'ן שניידער, ענטפערט ער ניט — ער האלט אין איין לאכן און מאכן "חוזק" פון די גבאים.

גייען זיי אוועק, טראכטנדיק אז ניט אים האט דער רב געמיינט.

אין א פאר טעג ארום קומט א שליח צו די גבאים פון שלום שניידער — בע-טן אז זיי זאלן קומען וואס שנעלער.

לכתחילה האבן זיי ניט געוואלט גיין, רעכענענדיק אז ער וויל טרייבן מיט זיי שפאס.

זעענדיק אבער ווי דער שליח טרעט ניט אפ, זיינען זיי אוועק צו שלום'ן.

— פארט קיין "אוסטרהא" — האט שלום געזאגט — און נעמט פאר א רב יענעם שטאט רב. טאמער וועט ער ניט וועלן פארן, זאגט אים, אז איך שלום שניידער פון פראג, הייס אים.

אין א טאג ארום איז שלום שניידער געשטארבן און קיינער האט ניט גענומען אין אכט דעם שניידער'ס טויט.

די גבאים האבן באשלאסן קיין זאך ניט דערמאנען וועגן דעם שניידער.

זיי וועלן פרואוון אים צוזאגן גרויסע שכירות, און דער רב וועט געוויס איינ-שטימען.

קומענדיק אין "אוסטרהא" און דער-ציילענדיק דעם רב וועגן וואס זיי זיינען געקומען, זאגט ער: — ווען איר גילט מיך אפ מיט גאלד און זילבער, פאר איך ניט.

— דא, — זאגט דער רב — האט מיין זיידע, מיין פאטער געלעבט און נפ-טר געווארן, צו וואס זאל איך אויף דער עלטער שלעפן זיך אין א פרעמדער שטאט.

זעענדיק אז קיין געלט העלפט ניט, הא-בן זיי געפרואווט זאגן אז שלום שניי-דער האט זיי געשיקט רופן פאר זיין טויט און ער האט זיי געהייסן פארן צו אים.

ווי נאר דער רב האט עס דערהערט, איז ער אויפגעשטאנען, קריעה געריסן און מיט א ציטערנדיקן קול האט ער געזאגט: "ברוך דיין אמת". אויב דער הייליקער צדיק האט געהייסן, פאר איך מיט אייך. איך וועל אייער רב.

קומענדיק קיין פראג זיינען די גבאים אוועק אויף ר' שלומ'ס קבר און ביי אים געבעטן מחילה. זיי האבן אויף זיין קבר אוועקגעשטעלט א שיינע מצבה, און זיי האבן פארזארגט דער אלמנה מיט די יתומים מיט א שטענדיקער הכנסה.